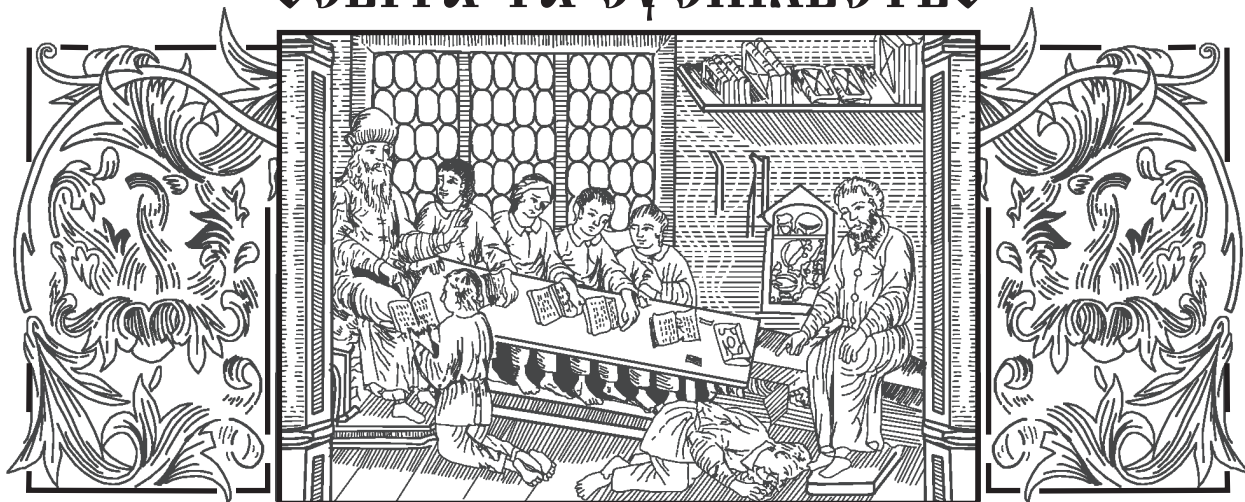

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

УДК 37.018.1 (091)

Відкривач нових душ

Олександр Пономарьов,
кандидат технічних наук, професор,

Максим Черемський,
асистент,
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”

До 130-річчя від дня народження

Щього року минає 130 років від дня народження видатного українського педагога і письменника Антона Семеновича Макаренка. Він народився 1 (13) березня 1888 року в місті Білопідлі Сумського повіту Харківської губернії в робітничій сім'ї. Вже з дитинства, переймаючись долею простих робітників і селян, котрі через свої нестатки не мали змоги отримати належний рівень культури та освіти, хлопець мріяв стати справжнім народним учителем. Сфера його інтересів вражала своєю широтою. Антон дуже любив музику, народні пісні. Він вчиться грі

на скрипці та співає у шкільному хорі. Йому подобається театр, і хлопець бере участь в організації шкільного театру. Навчаючись у школі, Антон пише свої перші сатиричні та ліричні вірші. Великої уваги хлопець приділяє фізичному вихованню, зокрема гімнастиці, іноді навіть замінюючи на уроці вчителя. За деякий час Антон Макаренко вступає до Кременчуцького міського училища і відвідує при ньому педагогічні курси. У 1905 році стає вчителем Крюківського двокласного залізничного училища. 1914 року вступає до Полтавського учительського

інституту, де також виявляє свої творчі здібності, зокрема видаючи журнал "Інститутська щілина". Тут він пише свою дипломну роботу під назвою "Криза сучасної педагогіки", котра, на жаль, не збереглася. По закінченні інституту в 1917 році викладає в Полтаві та Крюкові. Буржуазна та пролетарська революції, що відбулися цього року, дуже сильно вплинули на світоглядну позицію Макаренка, і він мріє про виховання нової, вільної людини першої у світі соціалістичної держави. У вересні 1920 року йому пропонують створити колонію для малолітніх злочинців. Спочатку вона розміщувалася під Полтавою, потім 1926 року була переведена до Куряжу, що під Харковом, проіснувавши там до 1928 року. Цього ж року колонію відвідує видатний російський письменник, на чю честь і була названа колонія, Олексій Максимович Горький.

1927 року Макаренкові пропонують очолити щойно створену комуну імені Дзержинського, якою він керував до 1935 року. У 1935 році його запрошують до Києва на посаду заступника начальника відділу трудових колоній НКВС УРСР. Водночас він керує колонією у місті Бровари. З 1937 року живе у Москві, займаючись педагогічною та літературною діяльністю. 9 березня 1939 року Антон Макаренко відвідує Харків та виступає перед педагогічним колективом Харківського педагогічного інституту. 1 квітня 1939 року Антона Семеновича Макаренка не стало.

Антон Макаренко був людиною, котра все своє життя присвятила тим, кого вважали невинуватими та безперспективними, "загубленими" душами. Це був час, коли молода Українська соціалістична республіка, яка щойно виникла на мапі світу, розпочала свій похід у життя, сповнене як перемог, так і поразок. Особливістю пролетарської революції було те, що вона відкрила нові перспективи та можливості для людей, позбавлених будь-яких привілеїв, які досі перебували на дні, а тепер вони стали господарями свого життя. І не лише робітничий клас та бідняки-се-

ляни отримали шанс відчувати себе людьми, але й злидарі та люди, що мали проблеми із законом.

Як відомо, більшовики на початку своєї влади орієнтувалися на Сполучені Штати Америки, наслідуючи найсучасніші форми та методи виховання нової особистості. Тому і не дивно, що однією з таких форм стала поширена свого часу на Заході практика перевиховання злочинців, що полягала в їх депортації в місця, далекі від цивілізації, зокрема, в дикі прерії Американського континенту, на Австралійський материк, Нову Зеландію, тощо. Засуджені на нових поселеннях зіштовхувалися зі всіма труднощами життя, пов'язаними, зокрема, із добуванням їжі, котрі часто для них закінчувалися трагічно. Водночас траплялися сутички з аборигенами цих земель, які не радо приймали новоприбульців. Ті, кому вдавалося вижити, ставали справжніми господарями, розводячи худобу та займаючись землеробством. Так виникали перші колонії, з яких пізніше поставали нові, до того ж успішні країни. Саме цей досвід західних сусідів і був взятий більшовиками за основу організації колоній для безпритульних та неповнолітніх правопорушників.

Однією з перших стала колонія, організацію якої було доручено Антону Семеновичу. Вона була названа на честь визначного митця О. М. Горького, чия доля була близька колоністам, адже він так само рано залишився сиротою. Принагідно буде сказано, що цього року виповнюється 150 років від дня народження письменника.

Колонія імені Горького стала справжньою лабораторією, де відбувався пошук шляхів перевиховання неповнолітніх злочинців. Як згадує сам Антон Семенович, спочатку в нього нічого не виходило. Педагогічна література, що, як правило писалася в кабінетах, не давала жодної відповіді, як перевиховувати вчорашніх злочинців. "В мене головним результатом цього читання була міцна і чомусь раптом обґрунтована впевненість, що в моїх руках ніякої науки немає і ніякої теорії не-

має, що теорію потрібно добути зі всієї суми реальних явищ, котрі відбуваються на моїх очах. Я спочатку навіть не зрозумів, а просто побачив, що мені потрібні не книжні формули, котрі я все рівно не міг прив'язати до справи, а негайний аналіз і негайна дія” [1, с. 18].

Новоприбулі не слухалися вихователів. Без дозволу залишали колонію, грабували місцеве населення і навіть убивали. Антон Семенович не знав, як йому поступити. І от одного разу, доведений до відчаю нахабною поведінкою одного з колоністів, не втримався та вдарив його, запропонувавши йому та іншим піти з колонії. Правопорушники ніяк не сподівалися на те, що вихователь відважиться підняти руку на тих, хто засуджений за збройні пограбування та напади. Вчорашні злочинці сприйняли випад свого вихователя як мужній вчинок, після чого самовільні вилазки практично припинилися, і в колонії з'явився певний порядок. “В усій цій історії, — пише педагог, — вони не бачать побоїв, вони бачать лише гнів, людський вибух. Вони ж прекрасно розуміють, що я міг би і не бити, міг би повернути Задорова, як невинуватого, в комісію, міг би нанести їм багато важливих неприємностей. Але я цього не роблю, я пішов на небезпечний для себе, але людський, а не формальний вчинок. А колонія їм, очевидно, все ж таки потрібна...” [1, с. 22].

Важливою проблемою існування колонії була бідність, з котрою педагог боровся як міг, долаючи всілякі бюрократичні перешкоди на своєму шляху. “Атмосфера в народі менше всього відповідала нашому прагненню розбагатіти. В той час губнаросвіта являла собою конгломерат дуже багатьох кімнат та кімнаток та дуже багатьох людей, але справжніми виразниками педагогічної творчості тут були не кімнати і не люди, а столики... Значна більшість столиків завжди були порожніми, тому що додаткова величина — людина — виявлялася по своїй суті не стільки завідуючим секцією, скільки рахівником в губрозподілі... Наші недосвідчені кроки навколо столиків

не привели, звичайно, ні до яких позитивних результатів” [1, с. 24].

Тим не менш, Макаренко не впадав у відчай і намагався перехитрити заскорублу, неповоротку бюрократичну систему народів. Наприклад, в той час існували різні норми харчування, зокрема звичайні, підвищені, для слабких і для сильних, дефективні, санаторні та лікарняні. “За допомогою дуже напруженої дипломатії нам іноді вдавалося переконати, умовити, обманути, підкупити своїм жалюгідним виглядом, залякати бунтом колоністів, — і нас переводили, приміром, на санітарну норму. В нормі було молоко, сила-силенна жирів і білий хліб. Цього, певна річ, ми не отримували, але деякі елементи кандьору і житній хліб починали привозити у великій кількості” [1, с. 25].

Але ефект дипломатичних хитрувань був не тривким. За місяць-другий колонія опинялася знову на правах “попелюшки”. Незважаючи на бідність, колоністи не вдавалися до пограбувань та нападів на місцеве населення. Навпаки, часто

оголошували справжню війну тим, хто нападав на обози селян та грабував їх. Як благородні розбійники, озброївшись дрючками, рогатками та одним револьвером, який Макаренко довіряв найстаршим, вони прочісували ліс у пошуках банд злочинців. Завдяки таким рейдам, рівень пограбувань на дорогах різко знизився. Колоністи також боролися із браконьєрами та нелегальними порубниками лісу. “Не стільки моральні переконання та гнів, скільки от ця цікава та справжня ділова боротьба дала перші паростки гарного колективного тону”, — зауважував педагог [1, с. 42].

Антон Семенович будував стосунки з колоністами на повазі та довірі, звісно, йдучи на ризик, адже він мав справу зі вчорашніми злочинцями та їх кримінальними звичками. Тим не менш ніякої міліції в колонії не було, і по її допомогу педагог так ніколи і не звернувся. Правопорушники також ставилися з повагою до свого вихователя, який не раз рятував їх від рук міліції, котру натравлювали на колонію селяни. Так, на жаль, селяни відігравали в житті колоністів не дуже позитивну роль, ставлячись до них з певною прохолодою та недовірою. У свою чергу, колоністи не любили селян за їхню захланність та егоїзм. “Мої бесіди та бесіди вихователів на тему про селянство, про його працю, про необхідність поважати цю працю ніколи не сприймалися хлопцями й дівчатами як бесіди людей, більш знаючих і більш розумних за них. З точки зору колоністів, ми мало розуміли в цих справах, — в їх очах ми були міськими інтелігентами, нездатними зрозуміти всю глибину селянської непривабливості” [1, с. 134].

Звичайно колоністи робили набіги на селян, навідуючись до їх комор, погребів та баштанів, проте вони ніколи не обкрадали тих, хто був у нужді. Макаренко також не любив тих селян, котрі “голодному не дадуть ні за що, краще нехай в нього в комірчині згниє” [1, с. 134].

Проте педагогові все ж доводилося вживати заходів, аж до виключення пра-

вопорушників з лав колонії. Незважаючи на прикрі випадки, Макаренко вірив у своїх вихованців. Зокрема, в книзі він розповідає проте як доручав отримувати гроші для колонії одному з найбільших правопорушників, довіряючи йому й вогнепальну зброю. Проте гроші доставлялися в цілісності.

Антон Макаренко піклувався про своїх вихованців неначе люблячий батько. Зокрема, коли колоністи захворіли на висипний тиф, а лікарні були переповнені, він добився того, щоб його вихованців всіх до одного вилікували. Був навіть такий курйоз, коли йому довелося пообіцяти медсестрі за кожного видужалого колоніста по два пуди пшеничного борошна. Проте, медсестра, сприйнявши цей дар як хабар, дуже образилася. Коли Макаренко пояснив їй, що хворі, котрих він привіз, погано харчувалися і в них немає родичів, і що це премія за додаткову увагу до них, медсестра, гордо відмовившись від своєї премії, пообіцяла їх вилікувати. Як результат, всі колоністи видужали, а медсестра таки отримала свою премію у вигляді мішка білосніжного борошна.

Це борошно було зароблене важкою працею колоністів на їх чесно здобутій землі, де вони вирощували пшеницю, жито, картоплю, буряк. Також в їх розпорядженні був фруктовий сад. Окрім того в колонії була колісна майстерня та кузня, котрі використовувалися не лише для внутрішніх потреб, але й у цілях комерції, приймаючи замовлення від селян. Колоністи справили власну стайню, корівник та свинарник. Отже, колонія імені Горького практично нагадувала незалежну республіку, до якої постійно прибували різні вигнанці та втікачі, котрих колоністи радо приймала в себе. За це Макаренко піддавався різним інспекціям, під час однієї з яких його було заарештовано. Вихованці, дізнавшись про це, підняли бунт, добряче налякавши чиновників, завдяки чому їх вихователя незабаром відпустили на волю.

Були в колонії часи депресії, коли здавалося, що колоністи втрачають якусь

опору, яка їх тримає. Саме в такі часи і з'явилася в Макаренка ідея військового вишколу, яка відразу припала до душі колоністам. Село відразу опинилося в епіцентрі “військових дій”. “По мірі того як збільшувалися наші пізнання, ми розширювали поле діяльності. До зими наші лави виробляли дуже цікаві та складні військові рухи по всій території нашої хутірської групи. Ми дуже красиво і методично правильно провадили наступи на окремі об'єкти — хати і клуні, увінчуючи їх атакою в штики та панікою, що охоплювала вразливі душі господарів та господиень... У своєму захопленні військовим вишколом колоністи багато внесли та придумали самі, використовуючи свої природні хлопчачі симпатії до морського та бойового побуту” [1, с. 176 — 177].

Завдяки військовим заняттям колоністи стали вигідно вирізнятися з поміж місцевого населення. Вони стали стрункішими та тоншими, а їх хода зробилася впевненішою і пружнішою. До того ж, колонія придбала два музичні інструменти — корнети, і діти вчилися на них грати позивні сигнали та марші. “Так у нас було покладений початок тій військовій грі, котра потім зробилася одним із основних мотивів всієї нашої музики” [1, с. 176].

В дні пролетарських свят колоністи крокували Полтавою, вражаючи мешканців міста “суворою стрункістю, залізною дисципліною та своєрідною фасонною поставою”. Незважаючи на бідність одягу та брак взуття, колоністи виблискували чистими білими сорочками з піднятими вище ліктя рукавами, штани підверталися до колін. “Виходила дуже нарядна, весела лава дещо селянського рисунку” [1, с. 226].

Взимку, коли припинялися всі польові роботи, колоністи розважалися, граючи у своєму власному першому самодіяльному колоністському театрі, що розміщувався у приміщенні млинового хліва. Тут відбувалися спектаклі, на які приходили не лише колоністи, але й жителі з навколишніх сіл і містечок. Спочатку вхід був безплатним, потім його зробили платним, тим самим

забезпечивши колоністам додатковий дохід. Вистави користувалися значною популярністю, і дістати квитки було великою проблемою. Отже, колоністи були своєрідними носіями та популяризаторами культури серед жителів прилеглих сіл та містечок.

Життя в колонії тепер нагадувало справжню дружню комуну, де кожен поважав працю іншого та підтримував його в біді та нещасті. Горьківці стали прикладом справжньої дружби та братерства. Тепер з них брали приклад колонії ледь не з усього Радянського Союзу. Тож і не дивно, що зразковій колонії було запропоновано перебазуватися та взяти шефство над колоніями, що потерпали від занепаду. Так, у 1926 році колонія імені М. Горького була переведена під Харків, у селище Куряж. Проте спочатку планувалося створити колонію в Запоріжжі, на Хортиці, що дуже захопило горьківців, котрі вже уявляли себе справжніми запорожцями, яким, як кажуть “море по коліно”. Колоністи спеціально для цього студіювали безсмертний твір Миколи Гоголя “Тарас Бульба”, вивчаючи звичаї козацької вольниці та її бойові традиції. Проте мріяли колоністи недовго. Незабаром плани змінилися, і Макаренкові запропонували взяти шефство над колонією в Куряжі, яка на той час була справжнім бандитським гніздом, наводячи страх на жителів навколишніх поселень. Цей період вважається найдраматичнішим для колонії імені Горького, адже саме тут вона знайшла, як пише сам Макаренко, свою могилу.

Підкорення Куряжа нагадувало підкорення першопрохідцями Американського континенту з його дикими преріями та небезпеками, що чатували в них. Горьківці були у передчутті, можливо, найбільшої пригоди у своєму житті. “Очі всіх дивилися туди, на північ, де в сажневих стінах сиділа та гурчала в наш бік темна орда, об'єднана убозтвом, свавіллям та самодурством, дурістю та впертістю” [1, с. 403].

Отже, колоністи прибули до Куряжа і парадом ввійшли у свої нові володіння. Їх

було 120 чоловік, вирізняючись на фоні обідраних 280 куряжських хуліганів, гордою поставою та здоровим виглядом. Колоністи відразу взялися до роботи, лагодячи занедбані будівлі та відмиваючи і приводячи в людський вигляд куряжську братву. Куряжани з подивом вивчали організацію та стиль роботи колонії імені Горького з її дисципліною, яка нагадувала дивний сплав порядку та самодіяльності. Саме цим горьківці і взяли без особливого опору непідступний форпост Куряжської фортеці.

Куряжські хулігани не відразу прийняли порядків горьківців, зокрема тих, що стосувалися трудової дисципліни, до якої, за попереднього начальства, їх не привчали. Тож існували спочатку певні проблеми з організацією праці куряжан, котрі всіляко відлинювали від роботи. Проте горьківці мали певні власні методи виховання, котрі не носили моралізаторського характеру і більше нагадували іронічні розіграші з підтекстом, що діяло значно ефективніше за традиційні умовляння та переконування.

Колоністи очистили від мулу ставок, привели в порядок півгектару посівного поля, посадивши на ньому пшеницю, кавуни, гарбузи, картоплю. У колонії навіть існувало відповідне свято “Першого снопа”, яке нагадувало справжню містерію, де у дивний спосіб уживалися народні традиції та традиції самих колоністів. Окрім землеробства колоністи організували деревообробну майстерню з різноманітним станками, на яких виготовляли вулики, що користувалися великим попитом, а також меблі, зарядні ящики та інше начиння. “Ми укладали угоди, отримували аванси і дійшли до такого нахабства, що відкрили у банку поточний рахунок” [1, с. 575].

Все це дуже не подобалося чиновникам з Наркомосвіти, які вимагали точного слідування соцвихівським методам, до яких Макаренко ставився з гумором, зауважуючи, що Наполеону значно легше було воювати, ніж йому, і що він хотів би подивитися, що вийшло б з Наполеона,

коли б методи соцвиху для нього були так само обов'язковими, як і для Макаренка.

Педагог критикував теоретиків з Наркомосвіти за те, що їх теорія не спирається на технологію виховання, що робить виховну справу кустарною і найвідсталішою з усіх кустарних виробництв. “Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді. Це особливо помітно в царині власне виховання” [1, с. 542].

Над цією технологією і працював Макаренко все своє життя. Зокрема, він вивчав внутрішній світ своїх підопічних, виділяючи в них такі позитивні риси характеру, як сміливість та стриманість. Водночас педагог відмічав у них вміння виражати своє відношення до подій та людини, сповненої дещо лінивої іронії та безтурботної впевненості в собі. “Ці якості в примітивних формах присутні у кожного гарного хулігана, але, відграновані колективом, вони передають особистості благородний стриманий блиск та глибоку гру спокійної, непереможної сили. В боротьбі потрібні такі командири, адже їм притаманні абсолютна сміливість та абсолютно доброякісні гальма” [1, с. 423].

Гаме ці якості характеру і допомогли колишнім злочинцям створити колонію імені Горького та відбудувати Куряжську колонію. У них навіть був свій кодекс честі колоніста, якого вони ретельно дотримувалися. Колоністи також мали власний суд, який виносив вироки щодо тих, хто порушував цей кодекс. Цікавим було те, що Макаренко практично не втручався в рішення колоністського суду, який, як правило, виносив справедливі вироки. Завдяки цьому, в колонії панував порядок і дисципліна, які стали вже традицією колективу, “в котрій він розбирається вже краще за мене і за якою спостерігають не при нагоді, не з приводу скандалів та істерик, а щохвилино, в порядку вимог колективного інстинкту” [1, с. 603].

І всього цього було досягнуто не казарменими, авторитарними методами, в яких

звинувачували педагога, а методами, що спиралися передусім на природу правопорушника, його внутрішній світ, внаслідок чого і відбувалося те євангельське чудо “перетворення води на вино”, про яке говорить Л. Виготський у своїй відомій книзі “Психологія мистецтва” [2, с. 306].

Шроте, як Антону Семеновичу вдавалося пробудити в неповнолітніх правопорушниках бажання виправитися? Як на нашу думку, педагог досягав цього не ментовськими методами виховання, дорікаючи їм їхнім минулим та караючи їх за нього, а передусім вірою в них, даючи їм шанс на нове життя. Педагог любив говорити, звертаючись до своїх підопічних, що тепер в них почнеться нове життя, значно цікавіше та захоплююче ніж було досі. Тому Макаренко намагався створити в колонії відповідну атмосферу. Цікавим було те, що колоністи почувалися не вчорашніми злочинцями, а героями американських вестернів та романів Ф. Купера, М. Ріда, Ж. Верна. Педагог залучав найпередовіші світові технології виховання, які існували на той час, зокрема, використовуючи італійські та німецькі методи патріотичного виховання молоді. Зокрема, чудово було спостерігати, як вулицями та площами Харкова, під звуки маршів у власному виконанні, подолавши значну відстань, марширували стрункі колони колоністів та комунарів, пробуджуючи місто від сну та зворушуючи до сліз його мешканців.

На жаль, тодішні чиновники не зрозуміли добрих намірів педагога, всіляко намагаючись дошкулити Макаренкові та дискредитувати його методи виховання. Одного разу педагога викликали на килим для звіту щодо прояснення суті його виховної системи. Прослухавши звіт, чиновники назвали дану виховну систему “не радянською”. От як пише про це сам педагог, — “В просторій високій залі побачив я нарешті в обличчя весь сонм пророків і апостолів. Це був... синедріон, не менше. Висловлювалися тут ввічливо, закругленими люб'язними періодами, від яких йшов ледь вловимий приємний запах

мозкових звивин, старих книг та просиджених крісел. Але пророки і апостоли не мали ані білих борід, ані маститих імен, ані великих відкриттів. На якій підставі вони носять німби і чому в них у руках священне писання? Це були доволі спритні люди, а на їхніх вусах ще висіли крихти щойно з'їденого радянського пирога” [1, с. 614].

В докір педагогу ставилося те, що він виховував у дітей почуття обов'язку та честі, які є феодально-буржуазними пережитками. Також було піддано критиці самостійну господарську та виробничу діяльність колоністів, що робила їх справжніми господарями, приносячи прибуток не лише колонії, але й державі. На жаль, ніхто із присутніх друзів не став на захист Антона Семеновича. Не стали на захист і чекісти, які б мали бути вдячні Макаренкові за організацію комуні імені Ф. Дзержинського.

Отже, колонії імені Горького було підписано смертний вирок. І це напередодні приїзду до колонії самого Олексія Максимовича, якого колоністи дуже любили і шанували за його щире, добре серце та за прекрасні твори, присвячені таким дітям як і вони.

Не склалося у Макаренка і в комуні імені Дзержинського. Незважаючи на всі свої заслуги, титанічну працю з перевиховання злочинців на свідомих громадян країни, котрі першими в Радянському союзі побудували сучасні заводи з виготовлення електричних дрелів та фотоапаратів “ФЕД”, чия продукція стала еталоном якості для всього тодішнього СРСР, педагог складає свої повноваження на посаді завідуючого і у 1935 році залишає комуну. Можливо це через те, що Антон Семенович був безпартійним, а чекісти — партійними.

Антон Семенович Макаренко назавжди залишиться для нас одним з останніх романтиків, котрий мріяв про побудову нового суспільства, де кожна без винятку людина, незважаючи на своє минуле, мала б можливість посісти належне їй місце. Педагог показав справжнє мистецтво ви-

ховання, коли здавалося б з непридатного для творення матеріалу з під рук майстра виходили справжні шедеври. Антон Макаренко був художником у кожному своєму підході до вихованця, у кожному вирішенні будь-якої проблеми. Він не терпів шаблону, трафарету, готових рецептів, віддаючи перевагу творчим методам виховання особистості. Тому і не дивно, що “педагогічна система Макаренка викладена у своєрідній художньо-педагогічній формі” [3, с. 19].

З якою любов'ю до людини виписані портрети колоністів та їхні долі. Педагог, як справжній митець, створив галерею прекрасних образів колишніх правопорушників, які стали справжніми людьми. Читаючи “Педагогічну поему” чи “Прапори на баштах”, ми бачимо, що перед нами неначе у відомій казці Г.- Х. Андерсена відбувається акт перетворення “гідкого каченяти” на прекрасного лебедя. Ми бачимо ту боротьбу, яка відбувається в людині, що вчинила злочин, і як вона намагається виправитися та розпочати нове життя. Звісно, хтось витримує іспит, а хтось капітулює, але попри все ми співчуваємо їм, переживаючи разом із ними їхні перемоги та поразки. В цих образах ми обов'язково знаходимо щось близьке нам, що спонукає нас ставати кращими та досконалішими. І це не випадково, адже Макаренко намагався створити певний естетичний ідеал людини. “Найважливіше, що ми звикли цінувати в людині, — зазначав педагог, — це сила та краса. І те і інше визначається в людині виключно за типом її відношення до перспективи. Людина, що визначає свою поведінку найближчою перспективою, сьогоdnішнім обідом, саме сьогоdnішнім, є найслабшою. Якщо вона задовольняється лише перспективою своєю власною, хоча б і далекою, вона може здаватися сильною,

але вона не викликає в нас відчуття краси особистості та її справжньої цінності. Чим ширше колектив, перспективи котрого є для людини перспективами особистими, тим людина красивіша та вища” [1, с. 551].

Окрім “Педагогічної поеми” Антон Макаренко написав ще низку творів, серед яких важливе місце посідають такі книги як “Марш 30 року”, “ФД-1”, “Прапори на баштах”, “Честь”, п'єси “Мажор”, “Ньютонові кільця”, а також кіносценарій “Колоністи”. Цікавий матеріал з виховання дітей з так званих “благополучних” родин зібраний у “Книзі для батьків”. В ній педагог на основі історій, взятих з життя, показує проблеми, з якими стикаються батьки у взаємовідносинах зі своїми дітьми.

Сьогодні, відзначаючи ювілей Антона Семеновича Макаренка, стає сумно від того, що ми занедбали пам'ять про нашого славетного педагога. Адже ми, педагоги, нічого не зробили для того, щоб перешкодити нашій місцевій владі демонтувати пам'ятники А. Макаренкові та М. Горькому в Харкові. Тож, чи не настав час, і нам, як і вихованцям Макаренка, пройти відповідний шлях очищення та перетворення?

Література

1. Макаренко А. С. Педагогическая поэма. — Харків : Прапор, 1979. — 628 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. — Москва : Искусство, 1986. — 573 с.
3. Макаренко А. С. Избранные педагогические произведения. — Москва : Учпедгиз, 1946. — 304 с.

12.06.2018